

April 2024

Medobčinsko društvo slepih in slabovidnih Nova Gorica
Zavod DOSTOP

Dostopnost za vse

Vodnik po dostopnosti prostorov,
informacij in storitev v javni rabi za
funkcionalno ovirane osebe

- Zakonodaja določa, da morajo biti objekti v javni rabi dostopni vsem do konca leta 2025.
- Kateri so pogosti izzivi, s katerimi se soočajo lastniki in upravljalci prostorov v zvezi z dostopnostjo?
- Predstavljamo vam primere in nasvete za čim bolj smiselne in učinkovite rešitve.

V praksi opažamo veliko neustreznih prilagoditev »za invalide«, ki včasih celo poslabšajo dostopnost, so nevarne za uporabnike in povzročajo slabo voljo tako na strani investitorjev in upravljavcev objektov, kot tudi na strani uporabnikov.

Publikacijo, ki je pred vami, smo pripravili z namenom, da odgovorimo na nekatera vprašanja, ki se pogosto pojavljajo v zvezi z zagotavljanjem dostopnosti ter vas pravilno usmerimo do zelenega cilja – oblikovanja prostorov, informacij in storitev, dostopnih vsem.

Za vse podrobnejše informacije smo vam z veseljem na voljo.

Medobčinsko društvo slepih in slabovidnih Nova Gorica in Zavod DOSTOP

**Ne gre za predpise, ne gre za invalide.
Ne gre le za peščico ljudi.**

**Gre za vse, tudi zame.
Čeprav mogoče še ne danes.**

Pa začnimo s predpisi...

Zakon o izenačevanju možnosti invalidov

Zakon o izenačevanju možnosti invalidov (**ZIMI**) določa, da morajo biti objekti v javni rabi do konca leta 2025 prilagojeni na način, da bodo dostopni tudi funkcionalno oviranim ljudem.

Gradbeni zakon

V Gradbenem zakonu (GZ-1) je določena bistvena zahteva »univerzalna graditev in uporaba prostora«, ki določa, da morajo biti vsi objekti v javni rabi načrtovani, izvedeni in vzdrževani na način, ki omogoča enakovredno uporabo vsem, ne glede na njihovo funkcionalno oviranost.

To pomeni, da moramo pri novogradnji, prenovi ali pri vzdrževalnih delih vsak objekt načrtovati in izvesti tako, da je dostopen vsem.

Kdo so funkcionalno ovirani ljudje?

Dejstvo 1:

Skozi življenje smo na nek način funkcionalno ovirani vsi ljudje...

...vprašanje je le, ali gre za trajno oviranost (invalidnost), ali pa je oviranost začasna. Oviranost je lahko posledica različnih okvar (npr. gibalna oviranost, okvara vida oz. sluha, poškodba, kronična bolezen), motenj (npr. motnja v duševnem razvoju) oziroma telesnih značilnosti, ki so lahko posledica različnih življenjskih situacij (npr. starejši, otroci, nosečnice).

Primer

»Nisem invalid, a imam vsak dan veliko težav«

»Spominjam se časov, ko sem imela dojenčka. Takrat sem imela veliko težav. Naenkrat moja najljubša kavarna ni bila več najljubša, saj zaradi stopnic in ozkih prehodov ni bila dostopna za obisk z otroškim vozičkom. Takrat sem pomislila na invalide na vozičkih. Kmalu sem pozabila na to, a v zadnjem času imam vedno več težav, saj se mi slabša vid. Pravijo, da sem že v letih ☺. Prenovili so stavbo, v kateri delam. Pred njo je zdaj nekaj stopnic, ki se jih nikakor ne morem navaditi. Ker so tlakovci beli in močno bleščijo, robovi stopnic pa poševni in neenakomerni, se skoraj vsak dan spotaknem, saj jih preprosto ne vidim. Opažam, da nisem edina, ki ima težave. Pogosto se kateri od obiskovalcev, ki prvič pride v našo stavbo, zaleti v stekleno steno, ki je zdaj postavljena med pisarnami. Zaradi bleščanja luči je namreč praktično nevidna. Sodelavec, ki si je poškodoval nogo, je prav pred kratkim potožil, da ne more po stopnicah v medetažo. Pri hoji rabi oporo in ker je oprijemalo prekratko, sta prvi dve stopnici zanj zelo naporni.«

Zakaj moramo sploh prilagoditi stavbo, saj k nam nikoli ne pride noben invalid?

Dejstvo 2:

Prilagojeno okolje je predpogoj, da ga uporabnik lahko uporablja.

Če objekt v javni rabi ni prilagojen, bodo uporabniki morali poiskati druge načine dostopa do storitev, oziroma bodo morali prositi za pomoč osebnega asistenta. Naša dolžnost je, da zagotovimo čim več možnosti samostojnega dostopa, saj je samostojnost bistveni pogoj za enakopravnost in vključenost v družbo. Do osebnega asistenta so namreč upravičeni le nekateri ljudje z invalidnostmi. Vsi drugi se pri nedostopnem prostoru in informacijah opirajo na svoje in prijatelje, kar je pogosto veliko breme in je neprijetno za vse. Pri nenujnih storitvah se zato pogosto zgodi, da ti ljudje poiščejo druge, dostopnejše ponudnike. Glas o dostopnosti se hitro širi med znanci in prijatelji. (Hm, le koliko strank smo že izgubili na ta račun?)

Primer

Je naša stavba res prilagojena?

Lastnik gostilne se je odločil za gradnjo klančine, da bi omogočil dostop do vhoda za gibalno ovirane ljudi. V nadstropju ima tudi bogato zbirko narodnih noš in manjšo dvorano, ki jo daje tudi v najem za prireditve, zato je poskrbel še za dvigalo. Razočaran opaža, da k njim ni nobenega invalida in zdi se mu, da je »denar vrgel stran«. Znanec ga je opozoril na zapis na neki spletni strani, kjer so uporabniki njegov lokal umestili med nedostopne:

»Lokal se prodaja za dostopnega, a klančina ima čisto prestrm naklon in nima ograje. Rad bi videl junaka, ki bi tole klančino sam premagal. In to brez oprijemal. Odsvetujem!«

»Se strinjam, jaz sem imela spremljevalca, ki mi je pomagal. Pa mi je moral pomagati potem še v dvigalu. Tipke v dvigalu so namreč tako visoko, da jih ne dosežem. Z nama je bil gospod, ki se je razburjal, da ne vidi tipk, saj je bil zaslon na dotik, številke pa skoraj bele na beli plošči.«

V naši stavbi imamo dvigalo. Verjetno so s tem izpolnjene zakonske zahteve?

#Dejstvo 3:

Če so informacije, ki so pomembne za uporabo prostora, nedostopne, pogosto tudi storitev v tem prostoru ni dostopna, kljub temu, da ni vidnih ovir.

Področje dostopnosti obsega fizično dostopnost in digitalno dostopnost. Obe področji se medsebojno dopolnjujeta in sta med seboj povezani. Digitalna dostopnost lahko na številnih ravneh podpre fizično dostopnost, pogosto jo lahko tudi popolnoma nadomesti. Znotraj obeh področij moramo povezano razmišljati o dostopnosti prostora, informacij in storitev.

#Primer

Privlačno in sodobno usmerjanje po stavbi.
Je tudi uporabno?

V novi stavbi, ki je bila zgrajena ob upoštevanju zahtev v zvezi z dostopnostjo, so nameščene tudi usmerjevalne table in druge oznake. Oznake so del oblikovanja celotne stavbe in ker oblikovalec ni želel, da izstopajo, so skoraj enake barve kot podlaga. Obiskovalec z okvaro vida tako ne najde oznake za pisarno, ki jo išče. Pri iskanju informatorja, ki bi mu pomagal do cilja, naleti na elektronsko informacijsko tablo, ki pa je ne more uporabljati, saj ni prilagojena njegovi okvari vida. Poleg opazi tudi QR kodo, prek katere naj bi opravil storitev brez obiska pisarne, ki jo išče, a ko jo skuša uporabiti, je uporabniški vmesnik nedostopen. Naslednjič pride s spremljevalcem.

»Sob za invalide« gosti našega hotela nočejo najeti, saj jim vzbuja nelagodje. Ali je res nujno, da je ena od desetih sob prilagojena, če je ne moremo oddati?

Dejstvo 4:

Spreten projektant zna zakonodajne zahteve v zvezi z dostopnostjo premišljeno oblikovati na način, da ne bodo delovale kot tujek.

V skladu z Gradbenim zakonom mora ena od desetih sob omogočati, da jo lahko uporabljajo tudi funkcionalno ovirane osebe.

Prilagoditve, ki delujejo, kot da so oblikovane za posebno skupino ljudi, lahko res povzročajo nelagodje pri ljudeh, ki trenutno nimajo oviranosti. V ozadju gre največkrat za nerazumevanje – pogosto se namreč nameščajo izdelki iz katalogov z invalidsko opremo, ki je namenjena za posebne bolnišnice. Bistveno pri prilagojenih sobah je to, da je na voljo dovolj prostora. Ta prostor pride zelo prav tudi družinam z majhnimi otroki, starejšim itd. Posebne pripomočke (kot so oprijemala) se lahko izbere tako, da ne izstopajo in so privlačni na pogled. Oprijemala pa ne pridejo prav le uporabnikom invalidskega vozička. Tudi starejši ljudje veliko potujejo in jim vse te prilagoditve pogosto pridejo zelo prav. Če sobo premišljeno oblikujemo in tržimo, lahko pridobimo veliko novih gostov. Znano je, da so gostje z oviranostmi, ki so zadovoljni s ponudbo (ta je namreč še vedno zelo omejena), zelo zveste stranke in močno prispevajo k širjenju dobrega glasu o ponudniku.

Primer

»Invalidska« oprema– nujno zlo ali nesporazum?

Prilagojene sanitarije za invalide so pogosto opremljene s t.i. »invalidskimi školjkami«, ki so neprimerne tudi za marsikaterega uporabnika invalidskega vozička in jih invalidske organizacije celo odsvetujejo. Ustreznejša je navadna straniščna školjka, nameščena na ustrezni višini.

Naša stavba je zavarovana s predpisi s področja varstva kulturne dediščine. Kaj lahko naredimo?

#Dejstvo 5:

Pri rekonstrukcijah stavb, ki so zavarovane v skladu s predpisi o kulturni dediščini, se v skladu z Gradbenim zakonom prilagajanje stavb izvaja na drugačen način.

Zapisano ne pomeni, da se v teh primerih odrečemo vsem prilagoditvam za funkcionalno ovirane ljudi. Mogoče res ne bomo mogli vgraditi dvigala ali umestiti vseh prilagoditev v skladu s standardi, lahko pa predvidimo ukrepe, ki bodo v pomoč osebam z okvaro vida in sluha ali izboljšamo varnost za ljudi, ki težko hodijo. Izvedbo teh ureditev usmerja Zavod za varstvo kulturne dediščine Slovenije.

Primer

Načrt dostopnosti.

V stavbi s statusom kulturne dediščine, lastnica ni mogla prilagoditi vhoda, saj spreminjanje fasade stavbe in vhodnega stopnišča ni dovoljeno. Na zadnji strani stavbe bi bila prilagoditev vhoda sicer možna, a zaradi tehničnih omejitev ni možna vgradnja dvigala, vsi pomembni prostori pa so v nadstropjih. Lastnica je po pridobitvi kulturnovarstvenih pogojev v sodelovanju s svetovalci za dostopnost pripravila načrt dostopnosti. Vzpostavila je dostopno točko v pritličju, do katere lahko pridejo vsi obiskovalci. Tisti, ki iz različnih razlogov ne morejo po stopnicah, lahko na tem mestu pridejo do storitve, ki je sicer na voljo v drugem nadstropju. To je zahtevalo sicer nekaj sprememb v organizaciji dela, a s tem je zagotovila dostop do storitev v največji možni meri. Novo dostopno točko je ustrezno označila in na spletu obvestila uporabnike o novi ureditvi dostopa.

Ali lahko zagotovimo samo nekatere prilagoditve in objavimo, da smo dostopni?

#Dejstvo 6:

Prilagoditve morajo biti med seboj povezane. Urejen mora biti dostop za vse skupine funkcionalno oviranih ljudi.

Z delnim urejanjem ne moremo zagotoviti dostopnosti. Za vsako skupino uporabnikov z oviranostmi je treba zagotoviti zveznost poti, torej neoviran dostop od izhodišča do cilja. Pri tem morajo biti vključeni tudi organizacijski ukrepi (tudi digitalne rešitve), ki premoščajo nedostopnost prostora na tistih mestih, kjer je to potrebno. Če uporabnike obveščamo o tem, da je naša stavba dostopna, moramo dobro preveriti, ali je to res.

#Primer

Če ni dostopne poti, je tudi cilj nedostopen.

Upravljevec stavbe se je odločil za prilagoditev sanitarij, da bodo dostopne tudi za funkcionalno ovirane ljudi. Vendar pa do sanitarij ni zagotovljene dostopne poti—na poti do sanitarij so previsoki pragovi in preozki prehodi med opremo, kar preprečuje dostop. Upravljevec javno izpostavi, da so v objektu prilagojene sanitarije, ne (po)ve pa, da ni omogočenega dostopa do njih.

Našo dejavnost bomo preselili v drugo stavbo. Na kaj vse moramo biti pozorni pri izboru stavbe za našo dejavnost?

Dejstvo 7:

Pri selitvi poslovnih prostorov na novo lokacijo oziroma v drugo stavbo se na dostopnost pogosto pozabi.

Naknadno prilagajanje pa prinaša velike stroške.

Srečujemo se s situacijami, ko so dejavnosti, ki so zelo pomembne za vse ljudi, umeščene v povsem neprimerne objekte, kjer lahko dostopnost zagotovimo le z zelo dragimi ukrepi. Včasih so ti ukrepi celo neizvedljivi. Predlagamo, da se pri izboru objekta, kamor želite umestiti svojo dejavnost, posvetujete s strokovnjakom za dostopnost – pomagal vam bo oceniti, ali je objekt sploh primeren za vašo dejavnost in kaj vse boste morali predvideti, da boste zagotovili ustrezno raven dostopnosti.

Primer

So prostori za novi TIC res poceni?

Turistično informacijski center se je preselil v drugo stavbo, saj so želeli dodatne prostore za manjši razstavni prostor lokalnih dobrot. Cena prostorov je bila, glede na druge ponudbe na trgu, ugodna. Stavba ima dvigalo in ker so že začeli s trženjem »dostopne destinacije«, je bilo to seveda odločilno. Po selitvi pa so se soočili z različnimi težavami. Ugotovili so, da nekateri uporabniki invalidskega vozička dvigala ne morejo uporabljati, saj je nadzorna plošča postavljena previsoko, dvigalo pa je zelo majhno. Večina ljudi hodi po stopnicah, ki pa so zavite in z neprimernimi oprijemali. Na to jih je opozoril tudi požarni inšpektor. Prej namreč niso pomislili, da ob požaru dvigalo sploh ne deluje in vsi bežijo po stopnicah. Po poškodbi ene od obiskovalk so sklenili, da bodo nadgradili dvigalo in preoblikovali stopnišče. Ugotovili so, da je strošek nadgradnje bistveno višji, kot če bi se že na začetku vselili v primernejšo stavbo. Niso se zavedali, da je dostopnost veliko več kot le dvigalo.

Znanec na invalidskem vozičku nam je svetoval, kako naj izvedemo prilagoditev. Inšpektor je ugotovil, da prilagoditev ni ustrezna in nas pozval k odpravi ovir. Ali ni to noro, če je stvar vendar preizkušena?

Dejstvo 8:

Objekti v javni rabi so namenjeni javnosti. Javnost pa je sestavljena iz množice ljudi z različnimi sposobnostmi in zmožnostmi.

Tako kot se splošnih zahtev za javne objekte ne načrtuje na podlagi želja in zahtev nekaj uporabnikov temveč na podlagi strokovnih in zakonskih podlag, je tudi pri dostopnosti treba upoštevati predpise in strokovne standarde. Kolikor je ljudi, toliko je namreč tudi možnih rešitev. Usklajevanje pričakovanj posameznikov in uravnoteženje zahtev posameznih skupin funkcionalno oviranih ljudi je eno od pomembnih izhodišč priprave standardov in predpisov. Nekatere rešitve, ki so primerne za gibalno ovirane ljudi, namreč niso ustrezne za osebe z okvaro vida in obratno. Tudi med ljudmi z gibalnimi oviranostmi so zelo velike razlike v sposobnostih in zmožnostih. Svetujemo vam, da se obrnete na strokovnjaka za dostopnost, ki pozna zakonodajo in jo zna prenesti v prakso skozi izkušnje in delo z uporabniki.

Primer

Pasti preizkusov z uporabniki.

Ker so vhodna vrata pretežka za odpiranje, so v neki javni ustanovi želeli namestiti zvonec za priklic pomoči za osebe na invalidskem vozičku. Da bi ga umestili pravilno, so poklicali gospoda na invalidskem vozičku in preverili, do kod lahko seže. Na tisto višino so namestili zvonec.

Čez nekaj tednov se je pritožila uporabnica invalidskega vozička, da ne more doseči zvonca. Pritožbe niso vzeli resno, češ da je gospa »sitna«. Po pritožbi na inšpektorat so morali odpraviti pomanjkljivost. Gospod višje rasti z zelo gibljivim zgornjim delom telesa je seveda lahko segel bistveno višje kot gospa nižje rasti z omejeno gibljivostjo rok.

Kako naj upoštevamo toliko različnih zahtev? Skrbi nas, da bomo s prilagoditvami kot so taktilne oznake in klančine vizualno »uničili« objekt.

#Dejstvo 9:

Zagotavljanje dostopnosti ni le nakup posebnih pripomočkov, ampak mnogo več.

Če želimo ustrezno prilagoditi objekt, moramo dobro poznati zakonodajo in zahteve v zvezi s projektiranjem ter biti ustrezno usposobljeni, da znamo premišljeno uravnotežiti zahteve različnih uporabnikov. Ker področje dostopnosti v Sloveniji (še) ni regulirano, se v praksi dogajajo številne nepravilnosti. Investitorji pogosto kupijo pripomočke za zagotavljanje dostopnosti, ki ne ustrezajo predpisanim zahtevam, saj jim svetujejo prodajalci, ki ne morejo odgovoriti na kompleksna vprašanja v zvezi z dostopnostjo, saj za to nalogo niso ustrezno strokovno usposobljeni. Pogosto je bolje najprej temeljito razmisliti ter raje nameniti čas in sredstva za ustrezno organizacijo dela ter usposabljanje zaposlenih za delo s funkcionalno oviranimi osebami, kot da vlagamo velike zneske v nameščanje taktilnih oznak ali posebnih dviznih pripomočkov.

#Primer

Taktilne oznake je investor po nasvetu prodajalca namestil po vseh hodnikih stavbe, čeprav to ni zahtevano in je tudi nepotrebno. Zaradi velikega števila taktilnih oznak se pritožujejo tako vzdrževalci objekta, kot tudi vsakodnevni uporabniki, saj jih taktilne oznake ovirajo pri hoji in vožnji z vozičkom, poleg tega so vizualno zelo moteče. Vsi vpleteni poleg tega opažajo, da »jih nihče ne uporablja«. Ker vodijo po vseh hodnikih, ni mogoče ločiti, katere točke so za uporabnike najbolj pomembne. Oznake v tem primeru namesto da bi olajšale orientacijo, marsikomu pot po prostoru še otežijo.

Ko smo ustrezno opremili prostor in zagotovili dostop za vse, je naše delo v zvezi z dostopnostjo verjetno zaključeno?

Dejstvo 10:

Večina ovir v prostoru je povezana z neprimerno uporabo prostora, odlaganjem dodatne opreme, slabim vzdrževanjem itd.

Pogosto so prostori načrtovani ustrezno, torej brez ovir. Vendar pa se zagotavljanje dostopnosti nikakor ne zaključí z načrtovanjem in izvedbo. Zagotavljanje dostopnosti je trajen proces, ki se nikoli ne konča. Nameščanje opreme pred lokali, nekontrolirano širjenje gostinskih vrtov, slabo načrtovana začasna oprema na prireditvenih prostorih pogosto spremenijo ulice in trge v nedostopen prostor. Prehodi mimo nameščene opreme ne smejo biti ožji od 120 cm, da je s tem omogočeno nemoteno prehajanje mimo tudi z vozički in hoduljami. Poleg tega se moramo vedno vprašati, ali smo mogoče z namestitvijo nove opreme prekinili pot osebe z okvaro vida, ki se orientira ob robu stavbe, ali pa je mogoče naša oprema postavljena sredi poti in enake barve kot okolica in jo bo kdo zato spregledal.

Primer

Vsi uporabniki prostora lahko prispevamo k dostopnosti.

Uporabnica bele palice pravi: »Ko je bila stavba na novo zgrajena, sem se jo z veseljem naučila uporabljati. Bila je preprosto oblikovana, s prostimi hodniki, tudi pot do stavbe je bila brez ovir. Ko je pred nekaj leti podjetje, v katerem sem zaposlena, začelo oddajati prostore v tej stavbi, pa se je stvar zapletla. Zdaj je to, da pridem do svoje pisarne, res velik izziv. Pred gostinskimi lokali so nameščeni oglasni panoji (in to vsak dan malenkost drugače!), ponekod so pred vrati stoli in mize, cvetlična korita, pred stavbo so parkirana kolesa, za katera nikoli ne vem, kje bom naletela na njih.«

Ne gre za predpise.
Ne gre za invalide.
Ne gre le za peščico ljudi.
Gre za vse.
Tudi zame.
Čeprav mogoče še ne
danes.

Medobčinsko društvo slepih in slabovidnih Nova Gorica
www.mdssng.si
Tel: 05 333 46 50
E-mail: info@mdssng.si

Zavod DOSTOP
www.dostop.org
Tel: 064 119 180
E-mail: info@dostop.org

Avtorici: dr. Andreja Zapušek Černe in Andreja Albreht

Ilustracije: Boštjan Pavletič

Publikacija je bila izdelana v sklopu operacije LAS »Nasmeh in cvet za boljši svet«, ki jo sofinancirata Evropska unija iz Evropskega sklada za razvoj podeželja in Republika Slovenija v okviru Programa razvoja podeželja 2014 – 2020/ukrep LEADER/podukrep 19.2

Regijska
razvojna agencija
ROD Ajdovščina

 PROGRAM
RAZVOJA
PODEŽELJA

Evropski kmetijski sklad za razvoj podeželja: Evropa investira v podeželje

LAS Vipavska dolina
LOKALNA AKCIJSKA SKUPINA